

VARGHA DOMOKOSNÉ: MONTEDEGOI ALBERT FERENC (1811–1883)¹

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével**

Amikor Egerben járok, sohasem mulasztom el meglátogatni Esterházy Károly egyetemnek épült palotáját. Ma is magam előtt látom az apró termetű Pista bácsit – fényképét is őrzöm – aki mint történelemtanár és könyvtáros bemutatta a nevezetes könyvtár kincseit az érdeklődőknek. Miközben ömlött a szájából az intézmény múltját idéző sok történet és emlék, időnként heves indulat tört rá és átkozni kezdte II. Józsefet, aki miatt Egernek nem lehetett igazi egyeteme. Pista bácsi nem érthette meg azt a napot, amikor kedves főiskolája ledobhatta magáról a Ho Si Minh nevet.

Nekem ez a világ legszebb egyetem-épülete ez a Fellner-féle csoda.

Minden alkalommal szorongó szívvel baktatok föl a hátsó lépcsőn, hogy a hajdani pompás csillagvizsgálót meglátogassam. Eszembe jutnak a régi csillagászok. Madarassy, Tittel, Albert akik ugyanígy levegő után kapkodva vágtak neki a hat emeletnek. Odafönn a még mindig csodálatos műszerek fogadnak, és az időnként kiábrándítóan poros kopottság. Ilyenkor elszomordva a látványtól felréved előttem egy kedves öregúr alakja, „69 éves, amolyan magyarruhás, sarkantyú csizmás, vékonyforma, szakállas őszes kicsi ember volt, ott lakott a Széchényi utcában, még dolgoztatott, mindennap feljárt a toronyba, jól ismertem. Szemében, arcában mindig jóság honolt.”

1880-at írtak. Három év múlva 1883-ban meghalt az utolsó gellérthegyi csillagász.

1879-ben Konkoly Thege Miklós, az ógyallai magán csillagvizsgáló 37 éves vezetője meglátogatta az egri csillagvizsgálót, hogy a Vallás és Közoktatási Minisztérium részére jelentést készítsen az ottani állapotokról. A jelentésben Albert Ferenc neve nem szerepelt, azé a csillagászé, aki 29 évet töltött el az egri líceum, a csillagvizsgáló, és a líceumi könyvtár szolgálatában, és 54 éve üzte ezt a nehéz hivatást hazánkban, a legelképezetőbb körülmények között is szakadatlanul és töretlen hűséggel, folytatván mesterségét.

Monte Degói Albert Ferenc 1811. jan. 1-én született Klagenfurtban. Előzőleg a család Pesten élt, de az apát, a 32. sz. magyar gyalogezred hadnagyát a háború más országokba szólította, ezért a fiatalasszony szüleihez visszatérően Klagenfurtban szülte meg gyermekét.

Ferenc elemi iskoláit Klagenfurtban végezte és nagyatyja házában lakott. Innen került 1820-ban édesapjával együtt Eger városába. Apja a világlátott hadviselt katona közeli barátságba került Tittel Pállal, az egri csillagvizsgáló akkori igazgatójával. Tittel nemrégiben érkezett meg nyugat-európai tanulmányútjáról, volt mondanivalójuk egymásnak bőven, kicserélték az ugyanazon országban, más-más módon szerzett tapasztalataikat. A serdülőkorban lévő Ferenc, tátott szájjal hallgatta a történeteket, a csillagász pedig örömmel tanította matematikára az ambiciózus éles eszű fiút.

Tittel Pál annyira megszerette a matematikai stúdiumok és a csillagászat gyakorlata iránt komolyan érdeklődő fiatal Albertet, hogy 1825-ben, egy évvel igazgatóvá való kinevezése után, magával vitte a Gellérthegyi Csillagvizsgálóba. Választását soha nem bánta meg.

¹ Forrás: Vargha Domokosné: Montedegoi Albert Ferenc, az első professzor, aki magyarul tanította a csillagászatot a pesti Egyetemen. Kézirat.

Albert Ferenc német elemibe járt Klagenfurtban. Egerben, nyelvi nehézségek miatt semmiféle nyilvános iskolába nem járt.

1825. máj. 17-én azzal a feltétellel nevezték ki Albert Ferencet a Gellérthegyi Csillagvizsgáló gyakornokának, hogy rövidesen vizsgát tesz matematikából és csillagászatból. Tittel Pál a legalkalmasabb személy volt arra, hogy őt e tudományok relytélyébe beavassa. A csillagvizsgáló újdonsült igazgatója csak néhány éve tért meg Göttingenből, Gauss szolgálatából, ahol módja volt a legkorszerűbb tudnivalókat elsajátítani.

Albert Ferenc 1825. augusztus 29-én „a sík és szférikus trigonometriából, majd a differenciálszámításokból, végül a kúpszeletekből két órán keresztül vizsgáztatott, válaszaival, megoldásaival és bizonyításaival ezekben a tudományokban – zsenge kora ellenére – oly nagy előrehaladást mutatott, hogy abból jellemének a matematikai tárgyak iránti természetes tehetségére, lelkének és akaratának ezen tudományok iránti odaadására lehetett következtetni”.²

Csillagászati vizsgáját négy évvel később 1829. szept. 9-én, ugyancsak nagy sikerrel tette le.

Szerencsénkre Albert Ferenc matematikai és csillagászati vizsgatételei az Akadémiai Könyvtár kéziratárában megőrződtek számunkra. A 213 tételt tartalmazó csillagászati vizsgafeladat, összeállítója: Tittel Pál magas szintű és korszerű tudását bizonyítja.

A gellérthegyi igazgató hűségesebb társat nem találhatott volna magának. Kevés olyan szép csillagász-monográfia van, mint Albert Ferencnek 1868-ban, 37 évvel mestere halála után készült Tittel életrajza. Aki Albert Ferenc sorsa iránt érdeklődik, annak is eligazítással szolgál ez az írás, amely megindítóan varázsolja elénk kettejük példamutatatóan harmonikus együttes munkálkodását.

„Kegyelettel emlékszem még most is vissza ifjúságomnak ezen bölcs vezetőjére, s a hálának azon szent és buzgó érzelve, melyet e nagy férfiú ritka nemeslelkűsége és kitűnő műveltsége lelkemben ébresztett, tartani fog mig a sír rideg hantjai be nem fedik szívemet, midőn annak dobogását a halál dermedtő lehelete végkép megszüntetendi.”

Tittel, mint új igazgató tele volt égetően sürgős feladatokkal. A távcsöveket használható állapotba kellett hoznia, mindehhez pénzt kellett szereznie. Kapcsolatot kellett teremteni más csillagvizsgálókkal kiadványaik megszerzéséért és e célból számtalan levelet írnia. A fiatalember számára bizonyára igen tanulságos volt egy intézmény újraindítását közelről látni. Az a munkafolyamat, amelyben Albert kezdettől fogva kivette a részét, és amelyben néhány év múlva az oroszánrész jutott neki, az a legfontosabb munka, a mindennapi észlelés volt.

„...Tittel maga, sem én hetekig le nem vetkeztünk, s rendesen nem aludtunk, hanem a csekély számú, és csillagászati észleletek által minduntalan félbeszakított szünóráinkban csak felöltözve és széken ülve szundikáltunk. Ez történt például 1825. augusztus 18-ától kezdve, mely nap hajnalban én új üstökös fölfedezni szerencsés voltam, egészen október 24-ig, mikor ezen üstökös a világtér roppant üregében eltűnván, láthatatlanná vált. Sokat, felette sokat észleltünk.”

Tittel maga így beszélt erről az eseményről 1825. szeptember 19-én Christian Schumacherhez küldött levelében:

„...tegnap a Sarkcsillag felső kulminációjának megfigyelését bevégezve (szeptember 19-e borús volt) – részben ösztönösen, részben attól való félelmemben, hogy elszámítom magam az üstököskeresőhöz mentem. Ugyanekkor a véletlenül mellettem álló tanítványom (Albert Ferenc nevű, még nem egészen 15 éves fiú) felhívta a figyelmemet a Bika csillagképben egy fényfoltra: elég volt egyetlen pillantást vetnem az odairányított távcsöbe, hogy felismerjek benne, egy teljesen kifejlett üstökös.”

² Részlet a bizonyítványból.

A fenti levélből világos, hogy Albert az elmúlt évek távlatából egy hónappal elvétette a dátumot. Az említett égitest neve: 1825/IV Pons féle üstökös. Albert nevét hiába keressük a felfedezők között.

Albert felfedezésnek el nem ismeréséhez még az a tragikus esemény is hozzájárulhatott, hogy:

„Az 1825-diki üstököst ti. augusztustól októberig a legnagyobb kitartással észleltük, az észleletek eredményeit szorgalmasan kiszámítottuk, s Tittel az egész munkálat eredményét összállította, hogy azokat az altonai csillagászati szaklapban közölje. A kész munkát még egyszer átolvasván, az eredeti észleleteket ismételve átvizsgálta. Azon napot megelőző, melyen kész munka sajtó alá elküldendő volt (1826. február 2-án) Tittel midőn aludt, a gyertyát véletlenül égve hagyta, s egyszer a füsttől és a nagy világosságtól fölébresztve rémülve látja, hogy íróasztala lángban van: a nagy tűz nehezen elfolytatott, de sok drága könyv és dolgozattal együtt az üstökösről szerzett terjedelmes munka az eredeti észleleteket tartalmazó füzetrel együtt hamuvá vált... Lehet képzelni, mily lesújtó hatással volt a baleset Tittel kedélyére, de mennyire szomorított engem is, ki első nagyobbszerű tudományos dolgozatom vesztét sajnáltam benne.”

Szegény szomorú kamasz még nem sejtette, hogy már felnőtt férfiúként, magának a csillagvizsgálónak tűz általi pusztulását kell majd átélnie.

Tittel Pál igen közkedvelt ember volt Pest-Budán. A világlátott embert látták benne 1828 óta rendszeresen részt vett az alakulandó Tudós Társaság ülésein, mint olyan tudós, akit a matematikusok közt elsőként jelöltek rendes tagként. Tudós társai közül sokan látogatták meg barátjukat a hegyen. A már idős Kazinczy Ferenc is felballagott a csillagvizsgálóba. Két levélben is beszámolt barátainak az ott tapasztalt látnivalókról Döbrentei Gábor, a Tudós Társaság titkára rendszeres látogatója volt a hegynek, szoros barátság fűzte Tittelhez.

Albertnek legnagyobb élményt a gróf Széchenyi Istvánnal való találkozások jelentettek:

„...nagy Széchenyi azon jóakaróját, mellyel Tittel iránt viseltetett, részben reám is kiterjeszteni kegyes volt, engem a legszívélyesebben buzdítván, serkentvén és kitarára intvén. Feledhetetlenek előttem azon órák, melyekben e két ritka férfiú beszélgetéseit mint fültanu hallgathattam...”

Saját bevallása szerint gróf Széchenyi Istvánnak volt az is köszönhető, hogy oly nagy buzgalommal fogott a magyar nyelv elsajátításához, hogy később egyike lett a hazai nyelven írt tudományos cikkek úttörőinek.

Tittel Pált 1830. november 17-én hivatalosan is beiktatták a Magyar Tudós Társaság tagjai közé. Másnap Döbrentei levélben közölte Tittelrel az örömhírt, mely a szomorú novemberi napot ünneppé változtatta a hegyen, amint ezt Tittel válaszlevelében olvasható. Tittelnek ez a döntés munkájának és képességének megbecsülését jelentette, és némi anyagi biztonságot hozott. Ugyanakkor a csillagászati tudomány hazai elismerését is jelentette.

Az öröm a csillagvizsgálóban nem tartott sokáig. 1831 nyarán Tittel Pál áldozata lett az országos járványként tomboló kolerának. S bár ebből a betegségből orvosbarátai kigyógyították, a legyöngült szervezet a fellépő tüdőgyulladásnak nem tudott ellenállni.

A csillagvizsgáló igazgatója 1826. augusztus 26-án reggel, Albert Ferenc karjában mondott búcsút tanítványának és az életnek.

A Csillagászati Kutatóintézet Könyvtárában becses kincsként őrzünk egy Gauss kötetet, amelyet a beírás tanúsága szerint, a haldokló Tittel ajándékozott Albertnek. Az imádott mester művét a szeretett tanítványnak.

„Én pedig benne atyáskodó barátomat, bölcs vezetőmet, második atyámat vesztettem el, kinek emlékét életem utolsó perczéig tiszteletben fogom tartani, s kinek bölcs intései cselekedeteimnek még most is iránytűül szolgálnak” – írta 1868-ban Albert.

Felmérhetetlen veszteség érte a magyar csillagászatot, és Albert Ferencet Tittel halálával. A húszéves csillagász akit kedves természetéért mindenki szeretett, nem volt tehetetlen fajta,

de akkora tekintélyt mégsem szerezhetett magának, hogy igazgatói kinevezést kaphatott volna, hiába értett már mindahhoz amit a csillagvizsgálóban végezni kellett. Fitalat kora miatt ennek vezetője nem lehetett.

Igazgató nélkül persze szó sem lehet a szükséges javítanivalók végrehajtásáról. 20 éves ifjú számára nem nyíltak ki a pénztárcák.

Albert születéstől fogva nem volt kétségbeesős fajta. Most is mint egész életében annyiszor, szerényen, szorgalmasan és nagy hozzáértéssel tette a dolgát. Rendszeresen észlelt tovább, és készült doktori vizsgájára. Közben pedig vigyázott arra, hogy keze alatt semmi sem ítéltessék pusztulára. 1835-ben doktori vizsgát tett a pesti egyetemen.

1833-ban megnősült. Hollner Krisztinában egész életre szóló hűséges társat talált magának. Hat gyermekük született.

Valószínűleg az ifjú ara gazdag is lehetett, mert Albert Ferenc a 30-as években több európai tanulmányutat tett, és nem valószínű, hogy ezekre gyakornoki fizetésből futotta volna. De az is lehet, hogy az időközben Pestre költözött apa is támogatta a fiatal tudóst.

1835-ben új igazgatót neveztek ki a Gellérthegyi Csillagvizsgáló élére. A cseh Mayer Lambert Ferenc azelőtt Prágában, majd Bécsben gyakornokoskodott, gyökeresen más szellem költözött általa a csillagvizsgálóba. Őt elsősorban a meteorológiai észlelések érdekelték. Ezekben a vizsgálatokban Albert Ferenc is részt vett. Az 1836–1848 közötti megfigyelések 'Légtüneti észlelések' címmel, magyar és latin nyelven az Akadémiai kiadásban 1866-ban nyomtatott formában is megjelentek. A Gellérthegyi Csillagvizsgálóban végzett csillagászati megfigyelések nyomtatott formában csak egy alkalommal jelentek meg. Mayer Lambert az újonnan felfedezett Neptun bolygóval kapcsolatos megfigyeléseit küldte el 1847-ben az 'Astronomische Nachrichten' című folyóiratba.

Mayer hivatalának elfoglalása után alkalmas javaslatokkal állott elő, amely a csillagda minden eszközének használatát lehetővé tette volna. Ennek egy része megvalósításra került.

Albert Ferencet 1841-ben a csillagászat, kórtan és térképészet tanárának nevezték ki a pesti egyetemre. 1842-től kezdődően, elsőként a csillagászok között, magyar nyelven tartotta meg egyetemi óráit.

1842-ben részt vett a Német Orvosok és Természetvizsgálók 20. vándorgyűlésén Mainzban. Albert ez alkalommal, a Gellérthegyi Csillagvizsgáló történetéről tartott előadást. Ebben a múltat felidézve a reményteli jövőről is képet alkotott. Gauss egyik legkedvesebb tanítványa, Gerling, levelében számolt be Alberttel való találkozásáról Gaussnak. Arról írt mily kedvező benyomást tett rá, régi barátjának, Tittelnek tanítványával találkozni.

A fiatal gellérthegyi csillagász Széchenyi tanácsait megszívlevélve, igen komoly előrehaladást tett a magyar nyelvben. Az Akadémiai Könyvtár levéltárában kéziratban is megtalálható Albert kiváló magyar nyelvű tanulmánya az egyes bolygók felfedezéséről. Valószínűleg az 1847-ben újonnan megtalált Neptun bolygó adott aktualitást a témának. Előadását az akadémikusok számára írta, ehhez mérte előadásának színvonalát és nyelvezetét.

A Csillagászati Kutatóintézetben őrizünk egy régi jegyzetfüzetecskét, amelyben Wonaszek Antal kiskartali csillagász idézi Albertnek ezt a tanulmányát az 1890-es években.

Albert 1844-től aktívan vett részt az újonnan megalakult Természettudományi Társulat munkájában. A tudományos ismeretterjesztést Albert egész további életében egyik legfontosabb feladatnak tartotta.

Az az optimizmus, ami Albert Ferenc mainzi beszédét jellemezte, nem volt alaptalan. A bolygók felfedezéséről készült tanulmánya bizonyítja azt a feltevésemet, hogy a 36 éves Albert a külső nehézségek ellenére is jól haladt előre a maga szakmai fejlődésében, és hogy a hivatalosan folyó meteorológiai észlelések mellett csillagászati kutatásait is folytathatta.

A tragédia 1849-ben váratlan és végzetes volt.

A Gellérthegyi Csillagvizsgálóban békésen folytatódott a megfigyelések 1849 tavaszáig.

1849 márciusában Albert Ferencet maga elé hívatta az akkori „Militärische-politische Commission” és szigorúan meghagyta, hogy a távcsöveket többé ne használják.

1849. március 20. körül osztrák katonák szállták meg a hegyet és április 22-ig éjjel nappal messzelátókkal vizsgálták a környéket. Elhintve a lakosokban azt a tévhitet, hogy az obszervatórium az osztrákoknak teljesít szolgálatot.

Amikor áprilisban a magyar csapatok diadalmasan előrevonulva Buda felé közeledtek, Heinrich Hentzi svájci születésű osztrák tábornok elhatározta, hogy a Budai Várat mindenáron védeni fogja.

Mayer Lambert április 22-én álruhában elmenekült. Minden tennivaló és felelősség Albert nyakába szakadt.

Albert az igazgató távozása után Abele Ferenc osztrák őrparancsnok közvetítésével engedélyt kért Hentzi tábornoktól arra, hogy az értékes eszközöket leszerelje. Hentzi az engedélyt megtagadta, „az eszközök elszállítása szükségtelen és meg nem engedhető, mert ő soha ilyen jeles tudományos intézetet meg nem fog rontani”.

Május 4-én a huszárok közeledésére, az őrcsapat a várba vonult vissza.

Déltájban négy magyar huszár jelent meg a hegyen, ágyúikat közvetlen a csillagvizsgáló mellett állították fel.

3 óra után megkezdődött az ágyúzás, amelyre a várból azonnali válasz érkezett.

Az eszközök elszállításával a golyózápokban fel kellett hagyni. A vastagabb, bolthajtásos falak alá helyezték őket.

Május 5-én Nagy Sándor [Nagy-Sándor] tábornok feljött a hegyre, hogy az ágyúkat fedezze, és az épület védelmére egy honvédszászlóajt hozott magával.

Ez alatt Albert folytatja a távcsövek leszerelését, de befejezni nem tudta, mert a helyzet oly veszélyes volt már, hogy családját kellett a városba menekítenie.

Május 6-án vasárnap reggel csapott be az első bomba az épületbe. Albert felkérte Aulich tábornokot, hogy adjon neki honvédeket a szétlőtt épületben lévő eszközök elszállítására.

A bombázás egyre erősödött, így csak éjszaka lehetett menteni a dolgokat.

Végül az elszállítás annyira veszélyes lett, hogy a menekítendő tárgyak biztonságát is veszélyeztette, ezért amit tudott a pincébe, a boltozatok alá helyezte, és a helyiséget alaposan bezárta.

Amikor Albert május 9-én felért a hegyre, a pincéket feltörve találta, kétségbeesésében a feltört intézetet a magyar sereg őrizetére bízta. Nem sok sikerrel, mert másnap május 10-én, amikor az intézet szolgálójával a csillagvizsgáló közelébe jutott, már az épület szomszédságában elszórt könyvekre és irományokra bukkant, oly tárgyakra amelyeket zár alatt vélt. Lázás sietséggel másztak keresztül az összelőtt falak romjai között be a házba, ahol a pincét, a szobákat, a konyhát, az ajtókat a szekrényeket, a fiókokat, egyszóval mindent, erőszakosan feltörve és kirabolva találtak.

Nagy Sándor [Nagy-Sándor] és Aulich Lajos tábornokok erélyes intézkedései következtében némely tárgyak később előkerültek. Azok a honvédek akiknél lopott holmik találtak 20–30 bottal lakoltak.

Május 21-én érkezett Budavár bevételének napja.

Május 22-én és 23-án reggel Alberték a Csillagvizsgáló környékén viszonylagos rendet tapasztaltak, de 23-án este sem őrnök, sem eszköznek nyomát nem találták. Minden ajtó, vas és réztárgy, tüzelőfa eltűnt. A tabáni bíró segítségével némi dolgokat vissza lehetett szerezni, de olyan állapotban, hogy az eszközöknek csupán rézértéke maradt meg, az egyik főtávcső kályhacsőként lett eladva és hasznosítva.

„A katonák elvadulva a véres háború alatt, haszonleső, lelkiismeretlen emberek által felbőszítve és a tabáni csőcselék által támogatva és kísértve, elkövezték azt a merényletet,

amellyel az országot mintaszerűen felszerelt intézetétől fosztották meg.” – írta Heller Ágost a Gellérthegyi Csillagvizsgáló történetéről készített részletes tanulmányában.³

A budai városkapitányság mindent megtett, hogy a nevelésügyi aron elpredált eszközöknek nyomára bukkanjon. Június 16-án összeült egy bizottság, ahol meghallgatták Albertet.

Albert június 30-án írásban is beadta jelentését.

„...Huszonnégy év óta az Intézetnél szolgálván, s benne úgyszólván fölnövekedvén, a Csillagdával történt szomorú eseményeket jobban fájlalom, mintha magam életét elvesztettem volna. ...” – írta benne.

A forradalom idején nemzetőrként szolgáló Albertet 1850. július 27-én a fegyveres felkelésben való részvétel miatt letartóztatták. Végül október 17-én egy évi várfogságra ítélték, de november 12-én kiengedték. Csillagdjának sorsa azonban végképp megpecsételtetett.

A forradalom bukása után öfelsége 1850 áprilisában a pesti egyetemen szenátusához intézett közleményében azt közli, hogy ő a Citadella erődítmény tervezését úgy tervezi, hogy mellette a csillagász torony is építtessen fel a régi helyén. Az 1851. március 16-án kelt császári irat is a csillagda helyrehozatala mellett döntött. Erre hivatkozva Mayer Lambert Ferenc 1852. szeptember 23-án javaslatot adott be a csillagda helyrehozatalának érdekében.

A bécsi hadügyminisztérium a szép tervekről tudomást nem vett, a csillagda megszüntetésére adott utasítást.

Mayer Lambert 1862-ben visszatért szülővárosába és szerzetébe a csehországi Tepl városkába.

A megmaradt műszerek, könyvek később az egyetemen báró Eötvös Loránd fizikai intézetében kaptak menedéket.

Az obszervatórium épülete a 60-as évek elején még helyreállítható lett volna. Erre bizonyítékul szolgálnak azok a Pest–Budáról készült festmények és metszetek, amelyek a hatvanas évek elején készültek, s amelyeken a csillagvizsgáló még jól látható.

A hajdani szép épület a 60-as évek második felében magától rommá vált, míg utolsó maradványát a 60-as évek második felében a hivatalosak fel nem robbantották.

Hogy Albert Ferenc mindent megtett megmentése érdekében, erején túl is, az nem kétséges. Az hogy az intézmény könyvtárának jelentős része ma a Csillagászati Kutatóintézet Könyvtárának polcain élheti további életét, az is az ő érdeme. Néhány kisebb műszer is túlélte a szörnyűségeket és most a Műszaki Múzeumban található. De talán mindeneknél fontosabb, hogy Albert Tittel monográfiája, és a Gellérthegyi Csillagvizsgáló pusztulásáról szóló terjedelmes beszámolója megőrizte számunkra a hajdan gyönyörű és szörnyű életének és végső pusztulásának valóságos képét.

Életének legválságosabb korszakában Albert Ferenc visszatért ifjúságának színterére Egerbe. Haláláig tartó szövetséget kötött vele.

Bartakovics Béla érsek 1851. június 4-én kinevezte Albertet a líceum tanárának, a csillagvizsgáló igazgatójának és könyvtárnokának. Albert számára első pillanattól kezdve világos volt, hogy ezekkel a műszerekkel tudományos munkát végezni nem lehet, ami nem jelentette azt, hogy soha nem végzett a meglévő eszközökkel csillagászati megfigyeléseket.

1856. március 27-én terjedelmes beadványban fordult az érsekhez a csillagász torony berendezésének rendbehozatala érdekében. Ez volt 1761 óta az első magyar nyelvű irat az érseki levéltárban.

„Tavaly április 30-án volt 30 éve – írja – hogy a csillagászat művelése életem célja lett, s hogy később egyetemi tanár is lettem, némi hírnevet is szereztem a budai csillagásztoronyban. Akárki jönne ide csillagásznak, az csak arra ütne ki amit én mondom, nem működhetne itt. Lelkem leverő állapotját nem titkolom. 1851-ben tanítványom, Prónay Gábor újszerű

³ Heller Ágost: A gellérthegyi csillagász-torony. I–III. = Természettudományi Közlöny, 1878.

csillagászati eszközeit megvételre kértem. Most tűröm némelyek méltatlan és megbánó állításait, hogy én vagyok az oka az egri Csillagda némaságának.”

1868-ban nagy öröm érte Albertet. Ebben az évben Egerben tartották meg a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók esedékes vándorgyűlését. A gyűlés főtitkára, és a Találkozó alkalmából kiadott kötet szerkesztője Albert Ferenc volt. Két kötet jelent meg. Egyikben más tanulmányokkal együtt megjelent Tittel Pálról írt monográfiája. A második kötetben évtizedek óta végzett meteorológiai megfigyeléseit adta közre. Másik tanulmányában összefoglalta Heves vármegye térképezésének valamint Eger sarkmagassága meghatározásának történetét.

1870-ben megpályázta az egyetem megüresedett csillagászati professzori állását, és az újonnan megalakulandó Meteorológiai Intézet igazgatói székét.

A válasz mindkét esetben elutasítás volt. Albert Ferenc visszafordíthatatlanul anekdótázó vidéki öregúr lett az újabb generáció szemében.

A vidék nem is volt hálátlan hozzá, 1872 táján Heves és külső Szolnok vármegye kir. tanfelügyelőjének nevezték ki.

Ez idő tájt már matematikát taníthatott a líceumban nem pedig német nyelvet, amihez annyira nem volt kedve.

Külön értekezést igényelne és hosszabb kutatómunkát Albert Ferenc ismeretterjesztő munkásságának méltatása. Számtalan cikke jelent meg a korabeli lapokban, és soha meg nem jelent kéziratot tanulmányait őrzi az egri érseki könyvtár.

Azt igen nehéz felmérni, Albert Ferenc a maga élénk szellemével, széleskörű tudásával, népnevelői elhivatottságával mennyiben lendítette elő a magyar kultúra történetét. Hogy az egriek körében milyen népszerű volt, bizonyítja az a 30 hintó, amely 1883. augusztus 12-én – három nappal halála után utolsó útjára elkísérte.

Nekem azért igen fáj, hogy az ismert történelmi körülmények miatt Albert bolygókról készült tanulmányát, nem követte még sok hasonló. Biztos vagyok benne, hogy nem az ő hibája volt.

És meg kell köszönni a sorsnak, hogy sok rossz példa közt egy igazán jó, és példamutatóan tisztességes tudóssal ajándékozott meg minket.